Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis

Den Singende Swaen

Author(s): W. P. H. Jansen

Source: *Tijdschrift der Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis*, Deel 3, 3de Stuk (1890), pp. 179-184

Published by: [Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/947574>

Accessed: 22/06/2014 14:18

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Tijdschrift der Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis*.

<http://www.jstor.org>

„DEN SINGENDE SWAEN.”

In de Bouwsteen 1872—1874 blz. 204—207 wordt door Dr. Heye het liederboek: »Den Singende Swaen” besproken. Ik ben gelukkig in staat hierover iets meer te zeggen.

Het boekje, dat Dr. Heye ter aangehaalde plaats beschreef, is, zoover mij bekend is, de derde uitgave: althans twee vroegere drukken liggen hier op het oogenblik voor mij, de eene van 1655, de andere van 1664.

Vermoedelijk is de editie van 1655 de eerste, althans de approbatie welke in dezen druk en ook in dien van 1728 te vinden is, is gedateerd van 10 November 1654. Ziehier eene nadere beschrijving:

De gegraveerde titelprent met den Zwaan prijkt ook hier vooraan, maar is iets breeder. Het opschrift verschilt; hier staat nl. bovenaan: *Esto fidelis usque ad mortem & dabo tibi/ Coronam Vitae. Apoc. 2 v. 10.* Onderaan staat de vertaling: *Weest Getrouw totter doodt toe/ ende ick sal u geven de Kroon des Levens. Apoc. 2 v. 10.* Op het v^o van dezen titel staan de approbatie en dezelfde bijbelteksten als in de editie van 1728, maar met eene andere spelling. Volgt het titelblad: *Den/ Singende/ Swaen:/ dat is/ Den Lof-Sangh der Heyligen,/ Die als Singende Swaenen, de doodt bly/ geestigh hebben ontfangen./ Gemaect door G. D. S./* Daaronder staat een eenigzins meer sierlijke houtsnede met een gekruist I H S., en dezelfde omschriften als in de editie van 1728; waarna:

T^e Antwerpen/ bij Guiliaem Lesteens, in de Hooghstraat in de Pellikaen. Anno.1655./ Sumptibus Typographi

Op het verso van dit blad staat de spreuk »*Dulce est et pretium mori*», met dezelfde latijnsche en hollandsche verzen, welke (anders gedrukt en met andere spelling) in de uitgave van 1728 gevonden worden op het verso van het approbatieblad.

Volgt »*Opdracht/ Aen mijn Heer mijn Godt*»/, welke kleiner en dichter in elkander is gedrukt dan in de beide andere edities.

Na de »*Opdracht aen des Heeren Jesu Christi Catholijcke Gemeente*», welke in deze editie besluit met de woorden *Age, vincis*, volgt ook op folio 7 een »*Aenspraeck tot den Leser*», welke in de beide andere uitgaven ontbreekt.

Op het verso van folio 7 staat het vers: »*Op het zingen van de Swaen*» welks lezing eenigzins verschilt van hetzelfde vers in de editie van 1728. In deze laatste staat:

APOL laet *Helicon*, stelt in accoord de snaeren,
 En MUSAE laet *Parnas* ook voor een wijltijds varen,
 Komt af, en zit beneen, alwaer de kromme Gouw,
 Van d' IJsel wordt geschut. De plaets die weetje nou (*sic!*)
 En ORPHEUS kom jij me.

In de editie van 1655 staat in de 3e en 4e regel aldus:

Komt af, zit wat beneên. En ghy *Syrenen* me.
 Swemt nae het versche nat, Lok-Zangster van de Ze.

Wij mogen in de wijziging dezer verzen (in de editie van 1728) eene toespelling zien op de stad (Gouda), waar de vermoedelijke auteur van dit liederboek woonde, waarover straks. Eene andere toespeling op zijn naam vinden wij ook in het 13^e vers van deze zelfde opdracht; daar staat nl. in de editie van 1655:

Want daedelijk wil hem *de Swaen* tot zinghen voeghen,
 terwijl de uitgever in 1728 dit aldus verandert:

Want daedelijk *Wil-hem de Swaen* tot zingen voegen,

Achter het laatste dedicatievers volgt in de eerste editie een lijst van »*Druck-fauten*».

Dan volgen de liederen van blz. 1 tot 358. In deze uitgave ontbreken vele liederen, die in de beide latere voorkomen; doch in het exemplaar dat ik bezit, is achter de verschillende inhoudstafels nog bijgebonden: »*Des Singende/ Swaens/ toe-gift,/ boven den Lof-Sangh*

der Heyligen/ bestaende/ In verscheyde Geestelijcke Liedekens, die ten al-/ len tijden gesongen mogen worden./ Gemaect door den zelfden Autheur./

Deze toegift is 126 pagina's groot en bevat vele liederen, welke in de beide latere editiën tusschen de andere liederen zijn ingevoegd, zoodat men daarin deze »toe-gift'' niet meer vindt. Enkele liederen vindt men alleen in de 1^e editie, bijv. G. D. S. *Bedrouft zijnde over de dood van sijnen Broeder Mr. I. D. S. bedanckt Godt over de verlichtenisse ende troost, van hem in die droufheydt genoten*, (Toegift blz. 102), G. D. S. *Wenscht aen Jufvrouw M. D. S. een langh Leven* (ibid blz. 104), *Geluck-wensinghe, Aen den Seer Eerwaardigen Hoogh geleerden Heer, mijn Heer N. S. P. A.* [NICOLAAS STENIUS PAROCHUS ARERSLOTENSIS?.] *over het Vijftighste Jaer sijnder ouderdam, ende over het Vijf-en-twintighste Jaer sijnder Priesterschap etc.* (ibid blz. 121). Ook vindt men in deze 1^e editie achter elk lied: »Age, Vincis'', wat in de latere uitgaven ontbreekt. Onder aan blz. 126 van de »Toe-gift'' staat: *Finis./ Ad Majorem Dei, Deiparaeque Virginis Gloriam / Anno MDCLV./* Daarna komen nog eenige Inhoudstafels en sluit het boek met: *FINIS./ I. Liber, & fructifica.*

De uitgave van 1664 is 602 bladzijden groot, niet medegerekend de verschillende opdrachten noch de registers en inhoudstafels, en heeft dus denzelfden omvang als de editie van 1728.

Of in deze editie (1664) de gravure met den Zwaan als titelprent gestaan heeft, weet ik niet; in de twee mij bekende exemplaren zijn ze niet te vinden, doch ze kunnen wel verloren zijn geraakt.

De titel die hier omlijst is (evenals in de editie van 1655) luidt *Den/ Singende Swaen:/ dat is/ Den Lof-sangh der Heyligen/ Die als Singende Swaenen, de dood blij-/ geestigh hebben ontvangen./ Gcmaect door G. D. S.*

Het onderstaande vignet met I. H. S. is ook hier ietwat sierlijker dan in de uitgave van 1728. Verder:

T' Antwerpen,/ bij Arnout van Brakel, op de Wijngaert-/ Brugge, in de Wijngaertpoorte. 1664.

De approbatie van 1654 staat in de beide, mij bekende exemplaren niet; het is echter mogelijk dat die gestaan heeft op het verso van den titelprent, die in geen van beide exemplaren te vinden is.

Op het verso van het titelblad staat de spreuk: »*Dulce est et pretium mori*, weder met dezelfde latijnsche en hollandsche verzen als in de editie van 1728 op het verso van het approbatieblad.

Na de laatste strofe op blz. 602 staat, evenals in de uitgave van 1728: FINIS/ *Ad majorem Dei, Deiparaeque Virginis gloriam* / ANNO MDCLXIV, waaronder een ornament en niet een kruis, gelijk in de uitgave van *De Does* en van *Lesteens*.

Vervolgens vindt men er ook de verschillende tafels en inhouds-opgaven, in de Bouwsteen en l.c. sub. 1, 2, 3, 4 vermeld; echter staat in deze editie niet het register van de platen, dat in de editie van 1728 voorkomt; ik vermoed dat die platen noch in de editie van 1655 noch in die van 1664 opgenomen zijn.

Op het einde van den laatsten Inhoud (nl. de namen der Heiligen, staat: FINIS. *I. Liber, & fractum fer nobis divite cornu*, waaronder een kruis. Op het verso van dit blad staan enkele *Druckfouten* opgegeven.

Aldus hebben we drie verschillende uitgaven, een van 1655, een van 1664, een van 1728, die alle drie van elkander verschillen. Of er nog andere uitgaven zijn durf ik niet uitmaken. Vreemd is het, dat op blz. 602 der uitgave van 1728 het jaartal 1664 staat; men zou kunnen vermoeden dat die editie dezelfde is als die van 1664, en men alleen het titelblad veranderd zou hebben; doch dit vermoeden kan niet waar zijn, daar de edities van 1664 en 1728 verscheidene kleine typographische verschillen bevatten, waardoor men ze onmogelijk als een zelfden druk kan beschouwen.

Aangaande den persoon van G. D. S. bevat een exemplaar der editie van 1664 (in het bezit van den Heer Van Leeuwen, antiq. boek-handelaar te Leiden) de volgende bijzonderheid. Achter het laatste vers vóór fol. 1 (de pagineering des books begint eerst na de verschillende opdrachten en eindigt vóór de registers), getiteld: »*Tot de Zangers ter oorzaeck van de Swanesangh*», vindt men de onder-teekening N S., denkelijk wel dezelfde N. S., die de beide andere verzen dichtte, welke vooraf gaan. In het exemplaar van den Heer Van Leeuwen is achter N. S. met inkt geschreven N. Stenius, en daar-onder staat van dezelfde hand: »*Gerhardus de Zwaen, Pastoor in*

»den Hoek te Haarlem, auteur van den Zingenden Zwaen, word
»van zijn vriendt Nicolaas Stenius. Pastoor van Akersloot hiermede
»veels geluk gewenscht”.

Dit bijschrift is echter niet door Nicolaas Stenius geschreven, want het schrift is, dunkt mij, te jong, en vervolgens is er geen Gerhardus de Swaen destijds pastoor geweest in »den Hoek” te Haarlem.

Wij hebben boven gezien, dat G. D. S. zeer bevriend was met N. S. P. A., zooals blijkt uit het gedicht, door den »Auteur” van ons liederboek gemaakt voor N. S. toen hij 25 jaar Priester was, een gedicht dat te vinden is op blz. 121 van het Toegift in de 1^e uitgave. In dat gedicht nu zinspeelt G. D. S. op den naam van zijn vriend N. S., en noemt hem *Steen*, *Starcken Steen*, en wanneer wij de *Historia episcopatum foederati Belgii* etc., Leiden Vermey 1719 Pars II p. 73 (ct. *Oudheden en Gestichten van Kennemerland* 1^e deel p. 446. Leiden 1721, *Batavia Sacra*, pars II p. 387. Brussel 1714) openslaan, dan vinden wij dat een zekere NICOLAAS STENIUS pastoor is geweest te Akersloot van 6 Juli 1631 tot 13 Januari 1670. Deze Nicolaas Stenius leefde derhalve, was pastoor tijdens de beide eerste edities van ons liederboek, en kan dus een vriend zijn geweest van G. D. S.

Deze G. D. S. is volgens mijne meening niemand anders dan WILLEM (Gulielmus) DE SWAEN, die pastoor was te Gouda (*Bat. Sacra* pars II p. 183, *Hist-Episc.* I p. 306, *Historie ofte Beschrijving van 't Utrechtsche Bisdom* III p. 463.) Uit de hier aangehaalde plaatsen blijkt, dat deze *Willem de Swaen* verschillende verzen in »Nederduytsche taale gedicht” heeft, »en onder den tytel van den Zingenden Zwaan in 't licht gegeven.”

Om volledig te zijn voeg ik hier nog bij, dat aan dezen DE SWAEN de titel van pastoor is toegestaan door NEERCASSEL 10 April 1663; hij was echter te voren reeds *subsidiarius* (= vicarius?) van den bekenden PIETER PURMERENT, pastoor te Gouda.

De *Batavia Sacra* stelt zijn dood op 13 Juli 1673. Mijne gissing wordt versterkt door de bijzonderheid waarvan ik boven reeds melding maakte, en die voorkomt in het eerste vers dat onderteekend is door N. S.

»Want daedelijk *Wil-hem de Swaen* tot zingen voegen”,
en in de 3^e regel:

»alwaer de Kromme Gouw

Van de IJsel wordt geschut”.

Deze twee toespelingen komen echter, voor zoover ik kan nagaan, eerst voor in de editie van 1728; of zij ook staan in de editie van 1664 kan ik niet zeggen, daar mijn exemplaar van die editie geschonden is en deze lofdichten niet bevat.

Indien mijne gissing waarheid is, dan kan ook Nic. Stenius zelf het bijschrift niet geschreven hebben in het exempl. van den Heer Van Leeuwen; want als die twee pastoors elkander kenden en goede vrienden waren, zullen zij toch elkanders namen wel gekend en bovendien geweten hebben, waar ter plaatse zij hunne bediening uitoefenden.

W. P. H. JANSEN, *Prof.*